

УДК 911.3 (477)

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ОЦІНКИ
ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ****С. І. Сюткін***siutkin-sergiy@ukr.net**Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, м. Суми, Україна***С. В. Юрченко***s_yurchenko630@ukr.net**Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, м. Суми, Україна*

Практично у всіх країнах світу досягнення високої якості життя населення розглядається як індикатор ефективності соціальних програм та соціальної політики загалом. Забезпечення гідної якості життя якомога більшої кількості людей у світі сприймається як глобальна проблема, тобто така, вирішення якої вимагає участі всього людства. Досягнення цієї шляхетної мети вимагає чіткого усвідомлення змісту категорії «якість життя», процесів та умов її формування тощо. Актуальність проблем оцінки якості життя підтверджується ініціативами міжнародних організацій, насамперед ООН, урядами країн та експертною спільнотою.

Концепція Програми розвитку ООН визначає, що будь-яка країна в ході свого економічного розвитку має створити умови для того, щоб життя людей було тривалим, здоровим та наповненим творчістю. Звісно, це питання є дуже актуальним і для України, тим більше в такий складний фінансовий та політичний період для неї як зараз.

Термін «якість життя» виник у соціальних науках ще на початку 70-х років ХХ століття. У його трактуванні зустрічаються різні підходи. Німецькі та шведські вчені включають у це поняття об'єктивні умови життя: стан здоров'я, рівень освіти, житлові умови, доходи і стосунки у сім'ї. Американські вчені йдуть іншим шляхом, враховуючи суб'єктивне сприйняття життя, тобто наскільки людина і суспільство в цілому є щасливими та задоволеними [3, 4].

Отже, якість життя – це категорія, що охоплює такі складові як рівень життя, спосіб життя, умови життєдіяльності людини і ґрунтується на таких поняттях, як потреби, цінності та стабільність, їх задоволення та реалізація. До того ж, проблема забезпечення зростання рівня життя населення виявляється тісно пов'язаною із створенням відповідних умов для ефективною реалізації трудового потенціалу країни. У формуванні сучасного розуміння якості життя населення брали участь представники різних галузей знань: філософії, соціології, психології, суспільної географії тощо.

В Україні названа тематика присутня в працях багатьох дослідників, але найбільш повноцінне її вивчення було започатковане монографією І. В. Гукалової [1], в якій під якістю життя населення розуміється комплексна характеристика соціально-економічних, природно-кліматичних, екологічних, соціально-культурних умов життєдіяльності населення і положення людини в суспільстві. Відомий український географ О.Г. Топчієв [4] також вважає якість

життя інтегральною характеристикою умов життєдіяльності населення, яка визначається за всіма можливими показниками, що впливають на цю життєдіяльність і можуть оцінюватись як кращі чи гірші.

Існує безліч шкал, за допомогою яких вимірюють і порівнюють рівень життя в різних країнах. У статистиці ООН з 1978 р. використовуються 12 груп показників рівня життя: народжуваність, смертність та інші демографічні показники; освіта й культура; споживання продовольчих товарів; житлові умови; санітарно-гігієнічні умови життя; умови праці та зайнятість; доходи й витрати населення; транспортні засоби; організація відпочинку; вартість життя і споживчі ціни; забезпечення; свобода людини. Що стосується методики визначення рівня життя, то єдиної думки щодо неї поки що не вироблено.

Прийнято говорити, що валовий внутрішній продукт (ВВП) або валовий національний продукт (ВНП) «на хліб не намажеш» (адже в них не закладений такий фактор, як соціальна справедливість), але саме ці показники разом з національним доходом визначають рівень та якість життя населення в країні.

Розуміння неадекватності оцінки результатів суспільного розвитку тільки за допомогою суто економічних показників (ВВП, ВНП, валовий регіональний продукт тощо) привело до спроб врахування і певних соціальних компонентів. Найбільш відомим та найчастіше цитованим серед низки таких синтетичних індексів є розроблений Програмою розвитку ООН (ПРООН) індекс людського розвитку (або індекс розвитку людського потенціалу) – **ІЛР** (*Human Development Index, HDI*) – показник розвитку у генералізованому вигляді. Він оцінює три аспекти людського життя: досягнутий матеріальний рівень життя; здатність прожити тривале і здорове життя; знання (рівень освіти). Часткові індекси, що характеризують вказані три аспекти (індекси рівня життя, здоров'я та освіти відповідно), мають вагу у третину сумарного ІЛР. Для їх розрахунку використовуються показники ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності у доларах США; очікувана тривалість життя при народженні; рівень писемності дорослого населення (вага у $\frac{2}{3}$ в індексі освіти) та частка осіб, що навчаються (вага у $\frac{1}{3}$ в індексі освіти). Нормування окремих показників здійснюється методом лінійного масштабування, завдяки чому абсолютні одиниці виміру перетворюються в індекси на шкалі від 0 до 1 [3].

Донедавна Україна входила до групи країн з високим ІЛР, займаючи 54 місце в світовій ієрархії [3, с. 29]. Але за підсумками рейтингу 2018 року вона опинилася вже на 88 місці з 189 країн-учасниць [2]. Найближчими сусідами України по рейтингу виявилися Китай та Еквадор. Найвищі позиції традиційно зайняли Норвегія, Швейцарія і Австралія.

Фрейзеровський інститут (Канада) здійснив спробу модифікації ІЛР у вигляді індексу людського прогресу (*Index of Human Progress*). До суттєвих змін у стані лідерів та аутсайдерів у порівнянні з ІЛР це не призвело.

Існує також група більш «вузьких» індексів. Серед найбільш відомих – індекс економічної свободи (*Index of Economic Freedom*), індекс політичної свободи (*Freedom Score*), свободи преси (*Press Freedom*), індекс здатності до інновацій (*Innovation Capacity Index*) та інші.

Зовсім інакше здійснюється оцінка рівня щастя людей. Тут уже враховуються не тільки формальні статистичні показники, а також самопочуття суспільства і людини зокрема. Тому позиція країни в рейтингу може не збігатися з суто кількісними показниками рівня життя. Україна в цьому рейтингу зайняла 138 місце із 193 держав світу [2]. Рівень щастя українців виявився набагато нижчим, ніж рівень життя (в той час як у більшості інших країн ці показники корелюють). Цей факт можна пояснити наслідками анексії Криму та військових дій на Сході, складною внутрішньополітичною ситуацією перед виборами президента тощо.

В цілому наукова проблема створення універсальної суспільно-географічної оцінки якості життя залишається складним і остаточно не вирішеним питанням (особливо на внутрішньорегіональному рівні). Пошук максимально можливого диференціювання показників та їхніх унікальних поєднань для повнішого розуміння територіальних структур триває і сьогодні.

Список використаних джерел: 1. Гукалова І. В. *Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація*. К.: Друкарня МВС України, 2009. 347 с.; 2. *Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>; 3. Сюткін С. І. *Політична географія : Навчальний посібник*. Суми: ВПП «Фабрика друку», 2017. 120 с.; 4. Топчієв О. Г. *Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика: Навчальний посібник*. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.

УДК 314.4-047.37

ЗАХВОРЮВАНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

А. В. Василенко

prpu29@gmail.com

кафедра загальної педагогіки та андрагогіки, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Суспільна географія займається вивченням територіальної організації суспільства, тих процесів і явищ які визначають дію географічних закономірностей та справляють безпосередній вплив на розвиток суспільства, та кожного індивіда. Суспільна географія є наукою з потужним теоретико-методологічним апаратом і подальший її розвиток опирається на поглиблення міжпредметних зав'язків, інтеграцію з іншими науками. В сучасному світі все більше значення мають ті дослідження які носять більш прикладний характер. І з цієї позиції не можна недооцінювати важливість дослідження поширення захворювань серед населення. В усі часи будь-яка діяльність людини визначалася в першу чергу її фізичним станом.

Здоров'я кожної людини зокрема, і нації загалом це одна з ключових проблем і завдань діяльності держави. У ст. 49 Конституції України зазначається: «Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування»; а ст. 50, говорить, що: «Кожен має право на безпечне